

Василь КОВБАСА

*Здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
vasylkovbasa@gmail.com*

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ТА ПІВНІЧНІЙ БУКОВИНІ У 1914–1915 рр.

Вже традиційно, дослідження воєнних конфліктів переважно зводиться до безпосереднього вивчення перебігу бойових дій та питань пов'язаних із військовою сферою, що досі сприяє поширенню хибної тези про зупинку національно-культурного життя, в даному випадку, на територіях Східної Галичини та Північної Буковини під час російської окупації.

Втім, російське суспільство та політична еліта на початку ХХ ст. продовжували дотримуватися позицій імперського шовінізму, вбачаючи у Східній Галичині та Північній Буковині об'єкт не лише політичного, але й культурного впливів. Місцеве населення ототожнювалося з росіянами чи «малоросами» Російської імперії, український національний рух автоматично підпадав під пояснення антинародного, штучного, фінансованого за рахунок австрійців чи поляків, українофільство як ідеологія розглядалась виключно з антидержавних та сепаратистських позицій.

Початок війни дав змогу російській владі офіційно оголосити про територіальні претензії до Австро-Угорської імперії та приступити до широкомасштабної реалізації ідеї «возз'єднання» Східної Галичини та Північної Буковини з Російською імперією.

В Раді міністрів лише у вересні 1914 р. двічі обговорювалися питання, пов'язані з окупацією нових територій російськими військами. На першому засіданні 10 вересня члени Ради міністрів звернули увагу на проблему, не помічену військовими – питання про порядок експлуатації природних багатств краю, а саме багатих запасів нафти. На другому засіданні, яке відбулося 16 вересня обговорювалося питання про організацію цивільного управління на окупованих територіях, однак, при цьому зовсім не підіймалися питання пов'язані з національними, культурними чи релігійними проблемами [5, л. 17].

Оскільки жодних конкретних рішень у питаннях національно-культурної політики щодо українського населення на рівні уряду прийнято

не було, його вирішення, по суті, повністю перейшло до відання місцевої окупаційної влади. [2, с. 127]. Відповідно, маючи досить невиразну програму діяльності та високу самостійність, основні напрями діяльності російської адміністрації на окупованих землях, визначав генерал-губернатор Г. Бобринський у офіційних постановах та виступах перед різними делегаціями.

Так, постановою від 19 вересня 1914 р., серед іншого, припинено діяльність усіх культурно-освітніх організацій, зачинено книгарні, бібліотеки та читальні, цією постановою зупинялася також робота видавництв, що друкували українські газети та журнали [4, с. 196]. Вже 23 вересня 1914 р., у москвофільській газеті «Прикарпатская Русь» опубліковано розпорядження Г. Бобринського «О цензуре...», що на ділі означало заборону української мови, школи, науки та культури. В основному вона дублювала принципи цензурної політики, прийнятої в Російській імперії для територій на яких відбувалися військові дії [6, л. 12]. Відповідно до розпорядження, заборонялося розміщення інформації про воєнні операції, роботу російської окупаційної влади, друк та поширення афіш, оголошень та різноманітних публічних зображень без дозволу місцевої поліції. Випуск друкованої продукції дозволявся виключно із зазначенням прізвища власника видавництва, організація концертів, лекцій чи п'єс на публічних сценах ставало можливим лише після отримання санкції від окупаційної адміністрації, а демонстрація фільмів лише після попереднього перегляду [1, с. 156].

Зовсім швидко після початку війни, стало очевидним і величезне геополітичне значення охорони історичних пам'яток, зібрань книг та рукописів, шедеврів архітектури та живопису, наукових колекцій у зоні військових дій, особливо в районах, що були окуповані російськими військами.

Саме з цієї причини, в областях де йшли бойові дії, не чекаючи на їх завершення, російська влада почала поспішно видавати розпорядження, що мали б сприяти взяттю під контроль об'єктів культурної спадщини на окупованих територіях [7, с. 54]. 11 листопада 1914 р. після відповідного указу Г. Бобринського, Д. Чихачева, окрім посади уповноваженого з вирішення питань у сфері освіти, призначено відповідальним за охорону пам'яток історії, бібліотек та музеїв із їх науковими та художніми колекціями. У разі потреби, після попереднього погодження своїх дій з військовою владою, йому надавався дозвіл на вилучення та передавання на збереження у міський музей Львова окремих предметів чи цілих колекцій [9, арк. 1]. Незабаром після засідання Імператорської академії наук

Російської імперії 20 грудня 1914 р. замість Д. Чихачева, у зону бойових дій відправився Є. Шмурло регулярно інформуючи президента та членів комісії ІАН про результати роботи у Східній Галичині та Північній Буковині [3, с. 192].

Проте, діяльність Є. Шмурло та загалом вирішення питань пов'язаних із сферою культури довелося поставити на паузу через наступ австро-угорсько-німецьких військ. Після серії поразок на фронті та початку відступу російських військ із окупованих територій у травні–червні 1915 р., почалося активне обговорення результатів національно-культурної політики. Одним із багатьох прикладів може слугувати розгляд «українського питання» на конференції Конституційно-демократичної партії Російської імперії у червня 1915 р.: «Сучасна війна називається визвольною. Відносно Галичини – це виразилось хіба що, у визволенні її від... української культури. Всі заклади, які мали будь-який зв'язок із національним самовизначенням населення, були закриті: українські навчальні заклади та просвітницькі організації, українська преса, бібліотеки, музеї, клуби. Тепер ми можемо не сумніватися у тому, що наші найбільші зусилля повинні бути зроблені, щоб «разрушенное отношение к нам украинского народа восстановить». Однак, деякі члени партії та навіть центрального комітету досі продовжують боротися з українським рухом, доводячи, що українська культура не має права на існування» [8, с. 165-166].

Таким чином, з огляду на політику, яку проводила російська влада на окупованих територіях, є підстави вважати, що російські політичні та військові еліти, після вступу у війну, не очікуючи на таке швидке підкорення Східної Галичини та Північної Буковини, не мали чітко окреслених планів щодо організації управління на захоплених територіях та продовжували сповідувати шовіністичні погляди цілком відірвані від реальності. Особливо це стосується таких «болючих» питань для російської влади, як питання релігії, освіти, та сфери культури. Цілком ймовірно, що плани щодо розв'язання цих проблем склалися вже в ході військових дій, відповідно, політику російського самодержавства щодо Східної Галичини та Північної Буковини можна вважати імпульсивною, ірраціональною й до кінця не продуманою в тому, що стосується перспектив і наслідків війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран І. Політична діяльність російської окупаційної адміністрації в Галичині (1914–1915 рр.). Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2010. Вип. 17. С. 154–161.

2. Бахтурина А. Окраины Российской империи: государственное управление и национальная политика в годы Первой мировой войны (1914–1917 гг.). Москва, 2004. 392 с.
3. Колчинский Э. Академия наук и Первая мировая война. Наука, техника и общество России и Германии во время Первой мировой войны. Нестор-История. 2007. С. 184–206.
4. Кучера І. Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині в 1914–1917 рр. Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2013. Вип. 23–24. С. 194–201.
5. Российский государственный исторический архив, Ф. 1276. Оп. 10. Д. 895. Л. 17.
6. Российский государственный исторический архив, Ф. 2003, Оп. 1, Д.1. Л.12.
7. Соболев В. Для будущего России. (Деятельность Академии наук по сохранению национального культурного и научного наследия, 1890-1930 гг.). Санкт-Петербург. Наука. 1999. 192 с.
8. Съезды и конференции конституционно-демократической партии: В 3 т. - Т. 3, кн. 1: 1915— 1917 гг. - М., 2000. 196 с.
9. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф.361. Оп.1. Спр.105. Арк. 1.

Володимир АНІСІМОВ

*Здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна
avolodimir118@gmail.com*

ПОХОДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ ТА ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ

Термін історична політика є відносно новим та актуальним. Вперше його вжив у своїй книжці відомий американський історик Говард Зінн у 1970-му році [1, с. 126]. В сучасному розумінні, він зустрічається у другій половині 1980-х років, під час відомої «суперечки істориків» у Федеративній Республіці Німеччина. Дискусія відбувалася між консервативними та лівоцентристськими вченими і стосувалася відношення до свого нацистського минулого. «Суперечка істориків» винесла на порядок денний цілий ряд питань: чи варто вважати злочини нацистів безпрецедентними; чи повинні німці нести провину за злочини своїх попередників; чи були нацистські злочини відповіддю на більшовицькі.

Дискусія дуже швидко переросла з суто професійної суперечки в загальнонаціональну, до якої приєдналися політики, журналісти та просто пересічні громадяни. Один з консервативних істориків М. Штюрмер, який